

Gorilovics Tivadar

Vita az akadémiai doktori címről

A vita 1995. március 8-án a DAB székházában zajlott le a Vitafórum néven meghirdetett rendezvény keretében, amelyhez hasonlóan az Akadémiai Bizottság évente két-három alkalommal kíván szervezni a tudományos közösség szélesebb köreit érdeklő témákról. Az ülés elnöke, *Lipták András* akadémikus előjáróban megállapította, hogy az akadémiai, illetve a felsőoktatási törvény elvben ugyan rendezte a tudományos minősítés kérdését, a törvényi szabályozás értelmezése azonban távolról sem egységes, s éppen azért van szükség ilyen körben a probléma megvitatására, hogy a tisztázást elősegítsük.

Berényi Dénes, a DAB elnöke, első hozzászólóként az új minősítési rendszernek mindenekelőtt azt a sajátosságát emelte ki, hogy nem tekinthető külföldi minták mechanikus átvételének. (Ezzel összefüggésben megjegyezte, hogy nem helyesli az angoltól átvett PhD terminust, magyarul egyetemi doktor a megfelelő kifejezés.) A tudományos közösségnek most elsőrendű feladata meghatározni az akadémiai doktori cím megszerzésének ismérveit. Az akadémikusokon kívül, akiknek létszáma nálunk meg van kötve, számos kiváló tudóst ismerünk. Az Akadémia feladata az ő munkásságuk értékelése és elismerése, s ilyen módon az akadémiai tagságnak mintegy a „kiterjesztése”. Ami az egyetemeken megszerezhető habilitációt illeti, ennek gyakorlata jelenleg intézményenként eléggé eltérő. A habilitáció természetesen nem csupán az előadói képesség megméretése: komoly tudományos teljesítményen kell alapulnia. (Ebben azután a vita többi résztvevője is egyetértett, de a rendszer akkor működik helyesen, ha nem minden habilitáltból lesz egyetemi tanár, s nem minden egyetemi tanárból akadémiai doktor.) Az akadémiai doktori cím (s ebben is egyetértés alakult ki) országos megméretést jelent. Ami a tudományos teljesítmény mérésének scientometriai módszereit illeti, sem lebecsülni, sem túlbecsülni őket nem szabad. A fő kérdés mindenképpen a tudományos eredmények hatásának kérdése. (A KLTE professzora, *Mészáros István* hozzászólásában az iskolateremtő tevékenység jelentőségét emelte ki.)

Ezután a három debreceni egyetem részéről fölkerült hozzászólók adtak tájékoztatást szakterületük, ill. intézményük jelenlegi helyzetéről, a habilitálási gyakorlatról. *Bitskey István*, a KLTE Bölcsészettudományi Karának dékánja, emlé-

keztetett arra, hogy míg az eredeti elképzelés szerint az akadémiai doktori címet akadémiai testületek adományozták volna, a jelenlegi szabályozás műről beszél, s ez lehet a munkásság tézises összefoglalása is. A habilitáció a Bölcsészettudományi Karon jelenleg három féle módozatot ismer: 1) habilitáció a régi eljárás szerint megszerzett akadémiai doktori fokozat alapján, amikor is a tudományos teljesítményt már nem vizsgálják; 2) új értekezés benyújtása alapján; 3) a munkásság tézises összefoglalása alapján. Az országos gyakorlat távolról sem egységes. Míg az ELTE és a KLTE megköveteli az egyetemi oktatói gyakorlatot, a JATE nem támaszt ilyen követelményt. Kérdés az is, hogy a főiskolai oktatókra gondolva, nem felsőoktatási gyakorlatot kellene-e előírni. Míg Debrecenben a habilitációs előadás előírt időtartama ötven perc, másutt húsz percen állapították meg. Az ELTE az idegen nyelvű előadást nem követeli meg. (*Mészáros* professzor szerint azt is elő kellene írni, hogy az idegen nyelvű előadás világnyelven hangozzék el.) A tudományos teljesítmény mérésének mások a lehetőségei a nemzeti tudományokban, a hivatkozások száma pedig nem mérvadó. Megbízhatóbb mércének látszik a szakfolyóiratokban megjelent recenziók száma, noha itt is lehetnek kérdőjelek. A habilitálás nem jelent automatikusan professzori kinevezést, a habilitáció az egyetemi tanári kinevezés „előszobája”. Az egyetemi doktorátus után legalább öt évnek kell elteltnie a habilitációs kérelem beadásáig.

Kovács László professzor, a DOTE rektorhelyettese, arra hívta föl a figyelmet, hogy az orvosbiológia esetében, akadémiai kutatóintézet híján, az orvos-egyetemeken vannak a kutatóhelyek. Véleménye szerint a három éves szervezett PhD képzés objektívebb mérést tesz lehetővé, mint egy akadémiai vita. A habilitációs eljárás komplex értékelés, melynek egyik célja annak elbírálása, alkalmas-e a pályázó megfelelő szinten az oktatást megszervezni. A habilitáció szerinte sem jár együtt az egyetemi tanári kinevezéssel. A tudományos teljesítményt legalapvetőbban egy jó bizottság tudja megítélni, az idézettség nem nyújt biztos támpontot.

Szász Gábor, a DATE professzora, a mezőgazdasági tudományok kapcsán mindenekelőtt arra hívta föl a figyelmet, hogy ezen a területen az alapkutatásoktól a kizárólag gyakorlati kutatásokig igen széles a spektrum, s a teljesítmények összevetésének ezen belül kell megtörténnie, figyelembe véve az időtényező különbségeit: eredményt fölmutatni a mikrobiológiában tíz nap alatt is lehet, míg a mezőgazdaságban ehhez egy év, az erdőszetben húsz esztendő szükséges. Ráadásul az eredményeknek az ő esetükben „területi értékük” is van: Magyarországon nagyon fontos lehet az, amit nemzetközileg nem föltétlenül tartanak annak. Ami az akadémiai doktori címet illeti, szükség van rá. Az egyetemi doktor-képzés három éve viszont pályakezdők esetében kevés a fokozat megszerzéséhez, ebben a kérdésben a szabályozás felülvizsgálatára van szükség. (*Antus* professzor az orvostudományi egyetemről maga is úgy ítélte meg, hogy a három éves kurzus nem azt jelenti, hogy ez idő alatt doktorálni is kell.) A vitában is megfogalmazódott a kíváncsóság, hogy az egyetemi doktori cím értékét emelni kell.

A vita megnyitása előtt *Lipták András* professzor egy táblázatot mutatott be a jelenlévőknek: ebből kitűnt, hogy a minősítési rendszer megváltoztatása milyen egészségtelen folyamatot indított el. A felmérés időpontjában (1994) az akadé-

miai doktorok száma 2078, a beadott kérelmek száma 553 (26,6%), a kandidátusoknál ez az arány 9081/1539 (16,9%) volt. Különösen feltűnő az aránytalanság bizonyos tudományágakban, ahol a fenti átlagoknál is magasabb a kérelmek száma. *Mészáros* professzor olvasatában ez a táblázat nyilvánvaló értékvesztés veszélyére figyelmeztet. *Gyires Béla* akadémikus (KLTE), fölidézve a magántanári képesítés egykori feltételeit, továbbá az akadémiai doktori fokozat szerepét, mely mindaddig automatikusan professzori előléptetést jelentett, kívánatosnak tartotta, hogy az akadémiai doktori cím, amely teljesítményt mér, azonos szintű legyen a korábbi fokozattal. *Antus* professzor szerint a törvényt mindig az adott tudományterületre kell adaptálni, mégpedig mind a habilitáció, mind az akadémiai doktori cím esetében. A habilitáció tudományos oldalát ugyanúgy kell megítélni, mint az akadémiai doktorátusét. Ezért is kaphat fölmentést a régi akadémiai doktor a habilitáció során a tudományos megméretés alól. *Varga Zoltán* professzor a habilitáció és az egyetemi beosztás kérdésében különvéleményt fogalmazott meg. Kit fognak kinevezni egyetemi docensnek? Bármelyik egyetemi doktort? Szerinte a habilitációnak kell a docensi kinevezés előfeltételének lennie.

Az elnöklő *Lipták András* a vitát a következőkben foglalta össze:

1. Egyértelműen megfogalmazódott, hogy az akadémiai doktori címnek funkciója van, minthogy magas szintű országos megméretést jelent.
2. A habilitáció kapcsán szintén megfogalmazódott a minőség iránti igény. Az már az adott egyetem általános színvonalától függ, hogy milyen lesz a minősítés és a habilitáció értéke.
3. Az új rendszer megfelelő működésének kialakulása idő kérdése: 10–15 évre lesz hozzá szükség.